

УДК 159.922.2

Юрченко Дар'я Олександрівна

*студентка факультету психології та спеціальної освіти
Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара*

Юрченко Дарья Александровна

*студентка факультета психологии и специального образования
Днепровского национального университета имени Олеся Гончара*

Yurchenko Darya

*Student of the Faculty of Psychology and Special Education of the
Oles Honchar Dnipro National University*

Науковий керівник:

Стеценко Інеса Ігорівна

*старший викладач кафедри соціальної психології і психології управління
Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара*

**ОСОБЛИВОСТІ СТАТЕВОРОЛЬОВОЇ ІДЕНТИФІКАЦІЇ У
ПІДЛІТКІВ З НЕПОВНИХ СІМЕЙ
ОСОБЕННОСТИ ПОЛОРОЛЕВОЙ ИДЕНТИФИКАЦИИ У
ПОДРОСТКОВ ИЗ НЕПОЛНЫХ СЕМЕЙ
FEATURES OF THE SEXUAL IDENTIFICATION IN TEENAGERS
FROM INCOMPLETE FAMILIES**

Анотація. Проведене емпіричне дослідження показало, що в уявленні підлітків з неповних сімей віком 12-15 років образ чоловіка є більш привабливим, сучасним, має андрогінні характеристики, а не яскраво маскулінні. Жінки, на їх погляд, теж мають здебільшого андрогінні характеристики; як і чоловік виконує соціальні ролі у групах, що розподіляються за особливостями колективу, світосприйняття, інтересів

тощо, - це також можна спостерігати в результатах дослідження підлітків з повних сімей.

Практична значущість роботи визначається в тому, що результати дослідження можуть бути використані у практиці психолога або психологічної консультації, в практиці психокорекції та під час планування і організації тренінгів.

Ключові слова: статеворольова ідентифікація, структура статеворольової ідентифікації, підлітковий вік, фактори впливу, типи ідентичності.

Аннотация. Проведенное эмпирическое исследование показало, что в представлении подростков из неполных семей в возрасте 12-15 лет образ мужчины является более привлекательным, современным, имеет андрогинный характеристики, а не ярко маскулинные. Женщины, на их взгляд, имеют в основном андрогинный характеристики; мужчина выполняет социальные роли в группах, которые распределяются по особенностям коллектива, мировосприятия, интересов и т.д., - это можно наблюдать в результатах исследования подростков из полных семей.

Практическая значимость работы определяется в том, что результаты исследования могут быть использованы в практике психолога или психологической консультации, в практике психокоррекции и при планировании и организации тренингов.

Ключевые слова: полоролевая идентификация, структура полоролевой идентификации, подростковый возраст, факторы влияния, типы идентичности.

Summary. An empirical study showed that in the view of adolescents from single-parent families aged 12-15 years, a person is more attractive, modern, has androgynous characteristics, and not brightly masculine. Women, in their

opinion, have mostly androgynous characteristics; as a person performs social roles in groups, distributed according to the characteristics of the team, worldview, interests, etc., this can be observed in the results of a study of adolescents from complete families.

The practical significance of the work is determined by the fact that the results of the study can be used in the practice of a psychologist or psychological consultation, in the practice of psychocorrection and in the planning and organization of trainings.

Key words: *sex role identification, sex role identification structure, adolescence, infusion factors, types of identity.*

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими і практичними завданнями. За останні роки показник розлучень збільшився, через що дитина часто змушена проживати лише з одним із батьків – це може призвести до ідентифікації себе та навколишніх людей зі статтю одного дорослого своєї або протилежної статті. Поняття статевої ідентифікації визначається як процес набуття дитиною психологічних та поведінкових рис (С. Ю. Головін); як формування уявлень та поведінки, обумовлених статтю; як статева ідентифікація (Л. Колберг); як психічна стать та статеві ролі; як результат ставлення батьків до своїх дітей; як ототожнення дитиною себе з одним із батьків без підкріплень (Дж. Каган і П. Массен); як усвідомлена статева приналежність індивіда (І. С. Кон).

Більшість авторів поділяють статевою ідентичність на дві складові: «статева ідентичність – розуміння приналежності себе до певної статі; власне статева ідентичність – знання та засвоєння ролей чоловіка та жінки. Ш. Берн виокремлює чотири стадії формування статевої ідентичності: гендерна ідентифікація; гендерна константність; диференційне наслідування; гендерна саморегуляція [4; 2].

Відомо, що головним фактором формування статевої приналежності є спілкування з дорослим. Батьки заохочують типову для своєї статі поведінку дитини та дуже незадоволені і показують це, якщо поведінка стає нетиповою. Тому діти обирають ту модель поведінки, за яку отримують нагороду [5].

Існує три головних фактори, що впливають на процес формування статевої ідентифікації індивіда (соціум, приналежність до певної вікової, статевої або національно-етнічної групи, мала група (сім'я, шкільний клас, референтна група)) [3]. Виокремлено 5 типів ідентичності підлітків: адекватний; інвертований; тип вікової диференціації; недиференційований інфантильний.

Метою статті стало емпіричне дослідження особливостей статевої ідентифікації у підлітків з неповних сімей. Ми припустили, що існують статистично значущі відмінності уявлень підлітків з повних та неповних сімей про психологічну стать та розподіл соціальних ролей між батьками.

Виклад основного матеріалу дослідження. Вибірку досліджуваних склали 30 підлітків з повних сімей і 30 підлітків з неповних сімей від 12 до 15 років, які навчаються у 6-9 класах загальноосвітніх українських школах. За допомогою діагностичного опитувальника «Хто Я?» були встановлені середні показники за шістьма шкалами, серед яких за більш високою кількістю можна виокремити «інші соціальні ролі» та «нейтральні характеристики» в обох групах, що може свідчити про нестатеву типізацію Я-концепції у підлітків (табл. 1).

Таблиця 1

Значення t-критерію Стьюдента для незалежних вибірок та показники розбіжностей за методикою «Хто я?» М. Куна й Т. Макпартленда серед підлітків з повних та неповних сімей

Показники методики	Середні показники досліджуваних (N=60)		Показники t-критерію Стьюдента
	Підлітки з повних сімей (N=30)	Підлітки з неповних сімей (N=30)	
Сімейні ролі	1,0667	0,7	0,189
Професійні ролі	0,4667	0,5667	0,585
Інші соціальні ролі	5,4	5,2	0,2
Фемінінні характеристики	1,4	1,6333	0,526
Маскулінні характеристики	0,8	0,7333	0,774
Нейтральні характеристики	6,2333	6,3333	0,924

Примітка: * – статистично значущі розбіжності на рівні $p \leq 0,05$

Як видно з таблиці 1, не існує статистично значущих відмінностей між показниками соціальних ролей серед підлітків з повних та неповних сімей: «сімейні ролі», «професійні ролі» ті «інші соціальні ролі». Таким чином, можна припустити, що підлітки з повних та неповних сімей, перебуваючи в умовах великого соціуму та маленьких груп (сім'ї, класу та кружків за інтересами), кожен день взаємодіють з оточуючими, адекватно засвоюють сформовані суспільством загальноприйняті положення та правила у різних сферах діяльності та подіях, на що міг вплинути гармонійний розвиток дитини в умовах повної чи неповної сім'ї. Це може бути наслідком того, що у неповній сім'ї хтось з родичів або важливий для підлітка дорослий регулює сімейні відносини з відповідними сімейними ролями, що допомагає дитині ідентифікувати своє особисте «я» зі своєю, а не протилежною статтю та її соціальними й сімейними ролями як, зазвичай, відбувається у повній сім'ї. Ще одною причиною таких результатів можуть бути хороші відносини з одним із батьків, який більше не проживає з сім'єю.

Також не існує статистично значущих відмінностей між показниками «фемінінних характеристик», «маскулінних характеристик» та «нейтральних характеристик». Напевне, у більшості досліджуваних присутнє адекватне сприйняття своєї статі. Це також можна пояснити присутністю у житті дитини значущого дорослого своєї статі, з яким і проходить статеву ідентифікацію. Разом з тим, не знайдено статистично значущих відмінностей між показниками «індексу маскулінності-фемінінності (IS)» серед підлітків з повних та неповних сімей. Середні показники в обох групах вказують на те, що у більшості підлітків спостерігається андрогінний тип особистості, який являє собою гармонійне поєднання традиційно чоловічих та жіночих рис. Такий результат може бути спричинений тим, що у суспільстві переважна кількість жінок та чоловіків мають андрогінний тип особистості. Саме тому, напевне, можливі такі результати у групах підлітків з повної та неповної сім'ї.

Таблиця 2

Значення t-критерію Стюдента для незалежних вибірок та показники розбіжностей за методикою «Розподіл ролей у сім'ї» Ю. Альошиної, Л.

Гозмана, Е. Дубовської серед підлітків з повних та неповних сімей

Показники методики	Середні показники досліджуваних (N=60)		Показники t-критерію Стюдента
	Підлітки з повних сімей (N=30)	Підлітки з неповних сімей (N=30)	
Емоційний клімат у сім'ї	2,7833	2,6733	0,47
Організація розваг	2,65	2,4633	0,149
Роль господаря/господині	2,6427	2,2833	0,007*
Сексуальний партнер	2,21	2,3	0,531

Примітка: * – статистично значущі розбіжності на рівні $p \leq 0,05$

Отримані результати вказують на те, що не існує статистично значущих відмінностей між показниками «виховання дітей» серед підлітків з повних та неповних сімей. Напевне, така сімейна роль у більшості дітей з обох груп однаково виконується батьками, або у

неповній сім'ї роль одного із батьків взяв на себе інший родич або значущий для підлітка дорослий.

Також не існує статистично значущих відмінностей між показниками «матеріальне забезпечення сім'ї» серед підлітків з повних та неповних сімей. Напевне, така сімейна роль у більшості дітей з обох груп однаково виконується одним із батьків, або у неповній сім'ї цю роль взяв на себе інший родич або інший дорослий.

Не існує статистично значущих відмінностей між показниками «емоційний клімат у сім'ї» серед підлітків з повних та неповних сімей. Напевне, така сімейна роль у більшості дітей з обох груп однаково виконується батьками, або у неповній сім'ї роль одного із батьків взяв на себе інший родич або значущий для підлітка дорослий.

Як і у попередніх показниках з таблиці 3, не існує статистично значущих відмінностей між показниками «організація розваг» серед підлітків з повних та неповних сімей. Напевне, така сімейна роль у більшості дітей з обох груп однаково виконується батьками, або у неповній сім'ї роль одного із батьків взяв на себе інший родич або значущий для підлітка дорослий.

Як видно з таблиці 3, існують статистично значущі відмінності між показником «роль господаря/господині» серед підлітків з повних та неповних сімей. Напевне, така сімейна роль у більшості дітей з обох груп однаково виконується батьками, або у неповній сім'ї роль одного із батьків взяв на себе інший родич або значущий для підлітка дорослий. Але у даному випадку можна звернути увагу на невелику розбіжність (у відповідності до виконання цієї ролі і чоловіком, і жінкою, або одним з них) і припустити, що така засвоєна статева та сімейна роль вказує на те, що більшість підлітків з неповних сімей недостатньо її засвоїли і мають недостатньо сформовану відповідну ідентифікацію, або їх досвід вказує на

те, що «роль господаря/господині» повинен здебільшого виконувати чоловік.

Не існує статистично значущих відмінностей між показником «сексуальний партнер» серед підлітків з повних та неповних сімей. Напевне, така сімейна роль у більшості дітей з обох груп однаково виконується батьками, або у неповній сім'ї роль одного із батьків взяв на себе інший дорослий.

Також не існує статистично значущих відмінностей між показником «організація сімейної субкультури» серед підлітків з повних та неповних сімей. Напевне, така сімейна роль у більшості дітей з обох груп однаково виконується батьками, або у неповній сім'ї роль одного із батьків взяв на себе інший родич або значущий для підлітка дорослий.

Висновки. Отримані результати було проаналізовано за допомогою математично-статистичного t-критерію Стюдента. У ході емпіричного дослідження було встановлено, що існує статистична значущість у розподілі сімейних ролей між жінкою та чоловіком за групою підлітків з повних сімей та групою підлітків з неповних сімей. Зокрема, присутня статистична значущість за критерієм «ролі господаря/господині»: середні показники обох груп говорять про те, що цю роль мають виконувати і чоловік, і жінка; проте середній показник групи підлітків з неповних сімей більше наближений до рівня, який відповідає виконанню цієї ролі чоловіками, тобто він є більш сучасним на їх погляд.

Література

1. Алешина Ю. Е., Волович А. С. Проблемы усвоения ролей мужчины и женщины // Вопросы психологии. 1991. № 4. С. 74–82.
2. Бендас Т. В. Гендерная психология: учеб. пособие / Бендас Т. В. СПб.: Серия «Учебное пособие», 2006. 431 с.

3. Ижванова Е. М. Развитие полоролевой идентичности в юношеском и зрелом возрастах: Дис. ...канд. пс. наук. / Ижванова Елена Михайловна. М., 2004. 215 с.
4. Ильин Е. П. Пол и гендер. / Ильин Е. П. СПб.: Питер, 2010. 688 с.
5. Куттер П. Современный психоанализ / Куттер П. СПб., 1997. 290 с.
6. Романов И. В. Особенности половой идентичности подростков // Вопросы психологии. 1997. № 4. С. 42–46.